

TV serijal PG Mreže - Slobodni mediji i demokratija

Informisanje u interesu javnosti

Iako godinama udišemo vazduh lošeg kvaliteta, mediji su ovu temu dugo ignorisali.

Tek pod pritiskom javnosti, a nakon dvonedelnog alarmantnog zagađenja vazduha, koje je bilo i 10 puta veće nego što je dozvoljeno, i zbog koga je Srbija bila u samom svetskom vrhu, ova tema se našla u medijima. N1 je bila prva TV stanica koja je počela da istražuje uzroke ovog problema i da o njemu kontinuirano izveštava. Javni medijski servis se sa zakašnjenjem uključio u informisanje javnosti o ovom problemu, a izveštaji su postali češći tek nakon hitne sednice vlade koja je bila zakazana zbog enormnog zagađenja.

Pored građana koji su svoju zabrinutost izražavali na društvenim mrežama, najveći pritisak na nadležne izvršila je inicijativa Ne davimo Beograd koja je od gradskih vlasti zatražila sprovođenje konkretnih mera kako bi se zagađenje smanjilo. Aktivisti ovog pokreta su početkom 2019. napravili i aplikaciju AirCare uz pomoć koje građani Srbije mogu da se informišu o tome koliko je zagađen vazduh u mestima u kojima je država postavila merne stanice.

Dobrica Veselinović, Ne davimo Beograd: „Tokom cele 2019. godine se o tome, zapravo, slabo pričalo. Da bi se onda početkom ove zime, i ponavljanjem dana sa ekstremnim zagađenjem, i mediji zainteresovali za tu temu. Prvo kroz izveštaje gde su prenosili informacije sa stranih sajtova koji se bave merenjem kvaliteta života i pravljenjem nekog rangiranja gradova na svetu koji su najzagađeniji gradovi. To su prenosili kao neku, kako bih rekao, interesantnu informaciju da se, eto, i Beograd pojavio na toj listi kao najzagađeniji grad na svetu u jednom trenutku.”

Pošto su zakazali i mediji i nadležni, inicijativa Ne davimo Beograd je svakodnevno upozoravala građane na ozbiljnost problema, pa je i svim beogradskim školama i vrtićima poslala uputstvo kako da zaštite decu.

Pored objektivnog izveštavanja, jedna od osnovnih obaveza medija jeste da građanima prenose informacije koje se „odnose na ugroženost života, zdravlja ili bezbednosti”.

Kakvog kvaliteta je vazduh u Srbiji je najvažnija informacija koju mediji treba da saopšte prilikom izveštavanja o ovoj temi, kaže Veselinović.

Dobrica Veselinović, Ne davimo Beograd: „Druga stvar kojom bi trebalo mediji da se bave je kako se zaštititi od toga i kako postupati u tim situacijama i danima kada je zagađenje izuzetno opasno za pojedine kategorije stanovništva. Treći nivo kojim bi mediji trebali da se bave i da obrate pažnju je pravljenje nekakve debate i pravljenje ekspertskih stolova ili emisija ili nekakvih formata gde se o problemu zagađenja priča sa stručne strane: šta zagađenje uzrokuje, koja su moguća rešenja tog problema, i pravljenje nekakvog, kako bih rekao, konsenzusa kako se to može rešiti.”

Uloga elektronskih medija

Alarmantno zagađenje zbog koga u Srbiji, po podacima Svetske zdravstvene organizacije, svake godine ranije umre oko 6 i po hiljada ljudi je samo jedna od tema od javnog interesa o kojima se u domaćim medijima ne govori. Afere Krušik, Jovanjica, rušenje u Savamali, stalni protesti građana i opozicije, visoka stopa siromaštva, nezaposlenost, slabosti institucija, zdravstvenog i prosvetnog sistema - su samo neke od tema o kojima se u medijima ne govori, pa čak ni na javnom medijskom servisu.

Zoran Gavrilović, Birodi: „Problem je što imamo, s jedne strane, RTS koji to radi na jedan onako plitak način, samo informativno. S druge strane, imamo ostale medije koji to pokušavaju da ili sklone totalno u stranu ili da instrumentalizuju i stave u funkciju propagandne vlasti. Protesti koji se dešavaju u Srbiji već godinu dana nisu tema za RTS, akteri koji vode te proteste ‚1 od 5 miliona‘, u stvari koje je vodio, nikada niko od njih nije bio na RTS-u, niti je bio ozbiljno predmet neke emisije.”

Prema podacima Birodija, RTS je u Drugom dnevniku tokom tri meseca u drugoj polovini 2019, o protestu „1 od 5 miliona” izveštavao ukupno 7 minuta i 16 sekundi. Od toga je više od dva minuta bilo pozitivno intonirano, skoro minut i po negativno, dok je preostalo vreme bilo neutralno.

Valentina Reković, 1 od 5 miliona: „Naši zahtevi su bili usmereni prema tome da 5 miliona dobije 5 minuta na javnom servisu Radio-televizije Srbije. I to se nije dešavalo. Niko nije imao sluha. Mi smo više puta njima slali zvanične dopise o tome jer je RTS u jednom trenutku više izveštavao o protestima u Francuskoj nego o protestima koji se dešavaju ispred njegove kuće.”

Javnost nije bila adekvatno informisana ni kada su studenti blokirali Rektorat zahtevajući da se Univerzitet izjasni o doktoratu Siniše Malog. I kada je izveštavao, RTS je izjave organizatora blokade stavljao u pogrešan kontekst, kaže aktivistkinja organizacije „1 od 5 miliona”.

Valentina Reković, 1 od 5 miliona: „Koliko god da je RTS izveštavao o blokadi Rektorata, uvek su naše izjave koje su puštane stavljanje u pogrešan kontekst gde prvo ide izjava studenta ‚1 od 5 miliona‘ iz Rektorata, a potom puste izjavu Ane Brnabić ili Aleksandra Vučića koja apsolutno poklopi tu istinu koju govore studenti. I to je RTS uvek radio. Uvek je stvari stavljao u pogrešan kontekst da bi kreirao određenu sliku javnog mnjenja iako to ne treba da radi već samo da pruža informacije, da ljudi sami formiraju svoje stavove. Uvek je bio na jednoj strani i od njega smo uvek mogli da vidimo to kako se igra rečenicama, prilozima, ko, kad, šta govori da bi izgledalo da izveštava, a u stvari šalje određenu poruku, pogrešnu, negativnu, o ljudima koji su oslobodili jednu instituciju.”

Profesor Rade Veljanovski ukazuje da bi javni servis trebalo da bude paradigma istraživačkog i objektivnog novinarstva.

Rade Veljanovski, Fakultet političkih nauka: „Javni servis bi morao da istražuje i one teme koje čak drugi ne tretiraju zato što on ima na neki način ugovor sa javnošću da ostvaruje sva prava

javnosti da znaju. To je ono što se u Evropi kaže pravo javnosti da zna. I onda to mora pre svega da radi javni servis jer je on svojina građana, jer je on javno dobro, jer njega finansiraju građani i na neki način, kako bi to u Evropi rekli, on je osnovan od javnosti, finansiran od javnosti, treba da bude kontrolisan od javnosti. Međutim, naši javni servisi, i RTS i Radio-televizija Vojvodine, u velikoj meri to zanemaruju.”

I komercijalne televizije sa nacionalnom frekvencijom imaju zakonsku obavezu da građanima obezbede „slobodno, istinito, objektivno, potpuno i blagovremeno informisanje”. Profesor Veljanovski ističe da se u poslednje vreme podstiče širenje zablude da „privatni mediji mogu da rade šta hoće”.

Rade Veljanovski, Fakultet političkih nauka: „Kad su elektronski mediji u pitanju, oni dobijaju dozvolu od regulatornog tela koje im daje dozvolu za sadržaj, jer se oni svojim programskim elaboratom sami opredeljuju da će imati ovakvu ili onakvu uređivačku koncepciju. Ali, ako kažu imaćemo i informativne sadržaje, onda se podrazumeva da ti informativni sadržaji moraju da se prave po našim zakonima, po Zakonu o javnom informisanju i medijima, po Zakonu o elektronskim medijima, ako je u pitanju javni servis po Zakonu o javnim medijskim servisima. A u svim tim zakonima piše objektivnost, medijski pluralizam, nediskriminatornost, poštovanje ljudskih prava, zabrana govora mržnje - niko to ne sme da ima.”

Međutim, ove televizije se ne pridržavaju zakona i prednjače u propagandnom ratu protiv onih koji kritikuju aktuelnu vlast.

Valentina Reković, 1 od 5 miliona: „Kako je Pink izveštavao? Voditeljka kaže ,studenti upali u zgradu Rektorata, zaključali se, drže taoce’, i tako dalje. Mi smo bili jedna grupa anarhista, huligana, koja je zauzela neku zgradu koja pripada svima. I onda ide naravno premijerčina izjava koja to potvrđuje, i onda izjava Aleksandra Vučića koja govori da je Đura nekog tukao, pa neko nekom Đuri oprostio, pa onda targetiranje studenata od 31. godinu, pa targetiranje studenata što drže ruke u džepovima, i tako dalje. Tako da Pink, u tom smislu, nije puštao izjave studenata nikad kada smo bili u blokadi Rektorata, ali jeste puštao izjave državnih funkcionera koji stvaraju sliku o tim studentima koji su došli da brane svoju kuću kao da su huligani koji su zauzeli instituciju koja pripada narodu.”

Uloga lokalnih medija

Lokalni mediji su, podjednako kao i nacionalni, odgovorni za informisanje o temama od javnog interesa. Veliki problem za građane je što su lokalni mediji širom Srbije prestali da prenose informacije koje su neophodne za funkcionisanje lokalne zajednice.

Željko Bodrožić, NUNS: „Takva je ista situacija u lokalnim sredinama gde se stvari koje su bitne za život građana, za trošenje budžeta, ne obrađuju, odnosno guraju se u stranu i jednostavno se građanima nudi samo ta priča o zlatnom dobu koje je došlo i u kojem živimo.”

Jedna od lokalnih tema, koja je veoma brzo sklonjena, je priča o neadekvatnom odlaganju opasnih materija u Kikindi čime se ugrožava životna sredina i zdravlje ljudi. Već nakon dve nedelje od otkrića mediji su prestali da izveštavaju da kompanija zadužena za iznošenje i deponovanje smeća, inače povezana sa funkcionerima vladajuće partije, nepropisno odlaže opasne materije. Jedino Kikindske novine i dalje pišu o ovoj temi.

Željko Bodrožić, NUNS: „Mediji koji su pod kontrolom Srpske napredne stranke potpuno se prave slepi i gluvi na tu opasnu stvar. Dok drugi mediji koji i dalje opstaju ne žele da se zameraju vlasti, jednostavno ignorišu problem. I mi u takvoj situaciji, znači, imamo opasnost po čovekovo zdravlje u našoj sredini, imamo potencijalno veliki koruptivni skandal, jer tu su velike pare u pitanju. Znači to je zločin prema svojim građanima koji se ne vidi i o kojem se ne raspravlja zato što nije u interesu vlasti.“

Na štetu građana Srbije, većina lokalnih medija se bavi temama koje su u interesu vlasti ili finansijera, a ne u interesu najšire javnosti.

Zoran Gavrilović, Birodi: „Ti lokalni mediji koji dobijaju pare na lokalnim konkursima da bi se bavili javnim interesom i unapređivanjem izveštavanja u korist građana, odnosno za javni interes, u stvari su ništa drugo nego replika onih medija sa nacionalnog nivoa, odnosno oni su takođe sredstvo promocije i propagande. Retki su slučajevi, jedan od njih su znači Južne vesti iz Niša, koje kada dobiju sredstva na lokalnom nivou da se bave lokalnim temama, oni to stvarno i rade.“

Tako je informisanje o „pojavama, događajima i ličnostima o kojima javnost ima opravdan interes da zna“, danas proterano iz medija koji su dostupni najvećem broju čitalaca, gledalaca i slušalaca.

Rade Veljanovski, Fakultet političkih nauka: „Ono što je jako loše i što se dogodilo u poslednjih, bogami, može se reći desetak godina u našem novinarstvu, to je da su te najvažnije teme koje se istraživački rade potisnute na margine novinarstva, potisnute praktično u NGO novinarstvo. Time se uglavnom bave razni portali, i to rade dobro i rade profesionalno, ali takve teme nedostaju u mejnstrim medijima.“

Vesna Radojević, KRIK: „Da toga nema, ne znam evo od koga bismo mi čuli kakve sve sumnjive poslove ima Siniša Mali ili Nenad Popović, ili šta se radi sa ovim malim hidroelektranama, ili čime se bavi otac ministra Stefanovića koji je već u penziji, zašto on proizvodi ili prodaje oružje. Dakle, to su sve priče koje su zapravo pokrenule male istraživačke organizacije u Srbiji.“

Istraživači Birodija su utvrdili da je od skoro 14 i po hiljada priloga koji su bili emitovani u vestima televizija sa nacionalnom frekvencijom tokom poslednja četiri meseca 2019. - samo 18 bilo posvećeno životnim pričama građana, 21 prilog se odnosio na kritike Vučićeve politike, 57 na komunalne probleme, 59 priloga bilo je posvećeno mladima, a 64 kulturi. S druge strane, čak 1005 priloga se ticalo predstojećih izbora, dok je u 919 tema bila politička estrada, prepucavanja i svađe.

Vesna Radojević, KRIK: „Nema više ni pravih izveštaja. Ljudi ne izveštavaju o problemima građana. Nema više ni tog građanina na televiziji. Mi sada više ne možemo da vidimo neku anketu u kojoj ljudi sa pijace kritikuju, ne znam, poresku politiku ili kažu ‚evo kako je sve skupo, evo gledajte kolike ja račune plaćam‘. Vi to čak više nemate ni na televiziji, što je bilo potpuno, nekada, jel tako, normalno, da pitate građane ‚evo, kako vi živite‘. Dakle, toga više nema.”

Dobrica Veselinović, Ne davimo Beograd: Ono što meni kao građaninu Beograda najviše nedostaje je lokalni medij koji se bavi pitanjima grada, koji se bavi pitanjima koji svakodnevno utiču na naš život u Beogradu kao što su saobraćaj, kao što su komunalni problemi o kojima bi onda trebalo da se izveštava nekako vrlo objektivno i kredibilno. Mi to nemamo. Mi imamo samo propagandne emisije koje hvale uspehe gradske vlasti, a ono što misle građani i ono što građanima treba, nekako nedostaje.

Dugogodišnje zanemarivanje informisanja i izveštavanja u javnom interesu od strane lokalnih i nacionalnih medija nanelo je nesagledivu štetu srpskom društvu.

Zoran Gavrilović, Birodi: „Prosto, imate mogućnost za propagandu. I to je ono što je, prosto, jedna negativna posledica. Druga posledica koja je vidljiva iz medija - da mi postajemo medijski i politički podeljeno društvo. Mi imamo građane Srbije koji prate pro vladine, imamo građane koji prate, što bi se reklo, stvarne medije. I vi, prosto, kada pogledate sadržaje u ta dva tipa medija, oni prosto izveštavaju kao da ne izveštavaju o istim događajima, u istoj državi.”

Željko Bodrožić, NUNS: Građani trpe posledice, celo društvo, zato što je zaslepljeno da budem i malo grub, zaglupljeno. Jednostavno, građanin nema mišljenje o mnogim temama, ne može ni da ga ima kada nema elemente na osnovu kojih bi imao to mišljenje, do njega ne dopiru informacije. To je, po meni, zločin prema svojim građanima - kada ih vi lišavate osnovnih informacija.

A mediji postoje baš zbog toga – da građanima obezbede istinite i raznovrsne informacije o svim važnim temama, kao i da omoguće iznošenje različitih mišljenja i debatu. Samo dobro informisan građanin može biti aktivni član svoje zajednice koji donosi kvalitetne odluke u interesu čitavog društva.

S druge strane, društva koja nemaju medije koji rade u interesu javnosti se smatraju neslobodnim i nedemokratskim.